

Compliance bij pensioenfondsen: in het belang van de deelnemer

Compliance bij pensioenfondsen: *in het belang van de deelnemer*

Nog nooit stonden pensioenfondsen voor zoveel veranderingen tegelijkertijd. De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel vergroot de keuzemogelijkheden voor deelnemers, maakt besluitvorming complexer en verhoogt de druk op de besturen van pensioenfondsen om gemaakte keuzes goed uit te leggen. Deze ontwikkelingen vergroten het belang van correcte, duidelijke en evenwichtige communicatie richting deelnemers. In dat licht heeft de AFM, als gedragstoezichthouder, nieuwe taken gekregen.

Om te verkennen hoe pensioenfondsen omgaan met de door de AFM uitgebrachte guidances en leidraden, en hoe zij compliance met de wettelijke normen waarop de AFM toezicht houdt, hebben ingebed in hun bedrijfsvoering, sprak de AFM met verschillende pensioenfondsen over de inrichting, positie en werkwijze van hun compliancefunctie. Juist nu is het belangrijk dat pensioenfondsen niet alleen toetsen of zij formeel voldoen aan de regels, maar ook stilstaan bij het doel van de regels en regelmatig reflecteren op hun eigen beleid, processen en besluiten, in het bijzonder waar deze raken aan het belang van de deelnemer. Een sterke compliancefunctie kan hierbij helpen.

In deze publicatie delen wij praktijkinzichten en voorbeelden die uit deze gesprekken naar voren kwamen. Dit doen we aan de hand van de volgende observaties:

- a. Tijdig signaleren van risico's voor deelnemers vraagt om duidelijke processen én rolverdeling**
- b. De strategische waarde van compliance: in het belang van de deelnemer**
- c. Compliance is meer dan een juridische controle**
- d. De compliancefunctie versterkt naleving wet en bewustwording over deelnemersbelang**

De inrichting van de compliance functie vindt plaats binnen het kader gesteld door DNB, zoals uitgewerkt in haar good-practice document, waarin voorbeelden zijn opgenomen die volgens DNB een goede invulling geven aan haar verwachtingen over de inrichting van de compliancefunctie. Pensioenfondsen die geïnteresseerd zijn in hoe de compliancefunctie kan bijdragen aan het beschermen van deelnemersbelangen en hiermee aan de slag willen, kunnen hun voordeel doen met de observaties uit deze verkenning.

A. Tijdig signaleren van risico's voor deelnemers vraagt om duidelijke processen én rolverdeling

Uit de gesprekken met pensioenfondsen blijkt dat de wijze waarop een compliancefunctie is ingericht in de praktijk sterk verschilt. Sommige pensioenfondsen werken met een interne compliance officer, terwijl andere de functie volledig extern hebben belegd of kiezen voor een combinatie van interne en externe compliance. Ook de positionering verschilt: bij bepaalde pensioenfondsen is de compliancefunctie betrokken bij bestuursvergaderingen, terwijl zij bij andere pensioenfondsen meer op afstand opereert.

Daarnaast lopen pensioenfondsen uiteen in de mate waarin de compliancefunctie daadwerkelijk is uitgewerkt. Bij een deel blijft het vooral een functieomschrijving op papier. Bij andere pensioenfondsen zagen we dat, naast een duidelijke functieomschrijving, ook processen zijn ingericht en heldere afspraken zijn gemaakt over wie welke rol heeft bij het signaleren, beoordelen en opvolgen van risico's. De uitvoering en werking hiervan worden bovendien periodiek gemonitord en verbeterd waar nodig.

In deze situaties hoorden we positieve geluiden over hoe de compliancefunctie haar rol als kritische en onafhankelijke tegenkracht kan vervullen. De compliancefunctie is daar zichtbaarder betrokken bij relevante besluitvorming en kan effectiever toetsen of risico's voor deelnemers tijdig in beeld komen en

of deze adequaat worden meegenomen in besluitvorming. De verschillen in inrichting en positionering van de compliancefunctie werken dan ook direct door in de wijze waarop risico's worden gesignaleerd, beoordeeld en opgevolgd.

Uit de gesprekken kwamen onder andere de volgende praktijkvoorbeelden en observaties naar voren over proces en rolverdeling:

Proces

- **Doorlopende signaleringscyclus:** bij sommige pensioenfondsen heeft de compliancefunctie een (pro)actieve rol in een doorlopende signaleringscyclus, bijvoorbeeld via een SIRA, wetgevingskalender of compliance jaarplan.
- **Vroegtijdig betrekken:** er zijn pensioenfondsen waar de compliancefunctie al in een vroeg stadium wordt betrokken bij de voorgenomen besluitvorming, in plaats van alleen achteraf bij toetsing. Dit geeft ruimte om aan het begin van het proces vragen te stellen over risico's voor deelnemers en na te denken over de onderbouwing van keuzes en hoe deze later worden uitgelegd aan deelnemers.
- **Schriftelijke input bij besluiten:** we zagen pensioenfondsen waarbij compliance standaard een schriftelijke paragraaf aanlevert (bijvoorbeeld over risico's en impact voor (groepen) deelnemers) bij besluiten met materiële impact, inclusief eventuele tegenspraak.
- **Monitoring:** bij sommige pensioenfondsen kijkt de compliancefunctie periodiek terug of risicosignalering, naleving en opvolging in de praktijk werken zoals bedoeld, en of bijsturing nodig is.
- **Eigen signalerings- en rapportageproces:** bij uitbesteding van de compliancefunctie zagen we voorbeelden waarin het pensioenfonds niet alleen leunt op de rapportages van de pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO), maar waar de compliancefunctie bijdraagt door een fondseigen proces, rapportagefrequentie, en escalatielijnen met de PUO af te spreken en vast te leggen.

Rolverdeling

- **Onafhankelijke positie:** in verschillende gesprekken kwam naar voren dat de compliancefunctie als een zelfstandig en onafhankelijk onderdeel binnen het pensioenfonds is gepositioneerd. Pensioenfondsen gaven aan dat deze onafhankelijke positie onder andere tot uitdrukking komt in de rechtstreekse rapportage aan het bestuur, bijvoorbeeld over de monitoring van de naleving van intern beleid en wet- en regelgeving, het leveren van input bij besluitmemo's en in de onbelemmerde toegang tot alle relevante informatie binnen het fonds.
- **Taakafbakening en verantwoordelijkheid:** we hoorden voorbeelden waarin taken tussen compliance, de juridische functie en risicomanagement duidelijk zijn vastgelegd en verdeeld. Enkele pensioenfondsen gaven aan dat zij expliciet hebben vastgelegd wie verantwoordelijk is voor signalering, beoordeling en opvolging van risico's en welke rol de compliancefunctie daarin speelt. Dit helpt om blinde vlekken te voorkomen, ook waar processen zijn uitbesteed.
- **Multidisciplinaire samenwerking:** in de gesprekken werd daarnaast ook benoemd dat verschillende disciplines (o.a. compliance, actuariële functie, juridische zaken, risicobeheer) elkaar kunnen versterken wanneer ze elkaar tijdig betrekken, informatie uitwisselen en vanuit hun eigen rol naar dezelfde risico's kijken en samenwerken aan (complexe) vraagstukken.

B. De strategische waarde van compliance: in het belang van de deelnemer

Een formele compliancefunctie is voor pensioenfondsen niet wettelijk verplicht. Toch laat de praktijk zien dat het inrichten van de compliancefunctie als een (bovenwettelijke) ‘vierde sleutelfunctie’ verschil maakt. Wij hoorden dat bij pensioenfondsen waar de compliancefunctie goed is gepositioneerd, onafhankelijk opereert en voldoende gewicht heeft, risico’s eerder in beeld komen en worden betrokken bij besluitvorming, wat bijdraagt aan **de bescherming van deelnemersbelangen**.

Er bestaat geen blauwdruk voor de compliancefunctie: de invulling is vormvrij en pensioenfondsen laten de functie aansluiten bij de omvang, structuur en context van het pensioenfonds. Uit onze verkenning blijkt dat de compliancefunctie waardevol kan zijn wanneer deze méér is dan een formele controlefunctie. Een compliancefunctie die verder gaat dan het zetten van een vinkje, en die als kritische en onafhankelijke tegenkracht signalen oppikt, oog heeft voor het deelnemersbelang en bewustwording daarover vergroot, werd door fondsen als waardevol gezien.

C. Compliance is meer dan een juridische controle

Uit onze verkenning blijkt dat de compliancefunctie bij een deel van de pensioenfondsen vooral gericht is op het bewaken van de gedragscode en het toetsen van wet- en regelgeving. Tegelijkertijd benoemde een deel van de pensioenfondsen dat hun compliancefunctie een bredere rol vervult. Die richt zich niet alleen op juridische toetsing, maar ook op de kwaliteit en onderbouwing van voorgenomen besluiten. Daarbij kijkt de compliancefunctie bijvoorbeeld of het deelnemersbelang op een evenwichtige manier is meegewogen.

In deze bredere invulling is compliance geen papieren exercitie maar een functie die tegenwicht biedt door risico’s tijdig te signaleren en onder de aandacht te brengen bij het bestuur. Daarmee helpt compliance voorkomen dat besluiten tot stand komen zonder dat de gevolgen voor deelnemers goed zijn onderbouwd of uitgelegd. De compliancefunctie versterkt hiermee de positie van de deelnemer bij besluiten die door het pensioenfonds worden genomen en draagt zij bij aan het vertrouwen in het pensioenfonds.

In de verkenning zagen we dat compliancefunctie er bijvoorbeeld aan kan bijdragen dat communicatie evenwichtig is en aansluit bij de verschillende groepen deelnemers, dat keuzebegeleiding vanuit het perspectief van de deelnemer is ingericht en dat klachten en signalen van deelnemers zorgvuldig worden opgepakt en afgehandeld.

Uit de gesprekken kwamen onder andere de volgende praktijkvoorbeelden en observaties naar voren over de invulling van de compliancefunctie:

Invulling van de compliancefunctie

- **Kritische toetssteen:** bij sommige pensioenfondsen wordt compliance niet alleen gezien als het bewaken van integriteits- en juridische verplichtingen, maar ook als kritische toets op de wijze waarop besluiten tot stand komen en hoe de belangen van verschillende groepen deelnemers daarin worden geborgd. De compliancefunctie beoordeelt daarbij of beleid, processen en besluiten passen bij de bedoeling van de wetgeving, de normen en regels die het pensioenfonds zelf heeft opgesteld en bij maatschappelijke verwachtingen.
- **Agenda zettend:** we zagen voorbeelden waarin de compliancefunctie de ruimte krijgt om gevraagd én ongevraagd aandacht te vragen voor risico’s voor deelnemers, en deze onderwerpen expliciet op de agenda van het bestuur te zetten.

D. De compliancefunctie versterkt naleving wet en bewustwording over deelnemersbelang

In de gesprekken hoorden we dat zichtbare en toegankelijke compliance officers de drempel om vragen te stellen verlagen en bijdragen aan een cultuur waarin integriteit en naleving vanzelfsprekend zijn. Dit geldt zowel voor het naleven van interne regels, zoals de gedragscode, als voor het begrijpen en naleven van externe verplichtingen richting deelnemers. Daarmee wordt compliance onderdeel van het dagelijks handelen. Niet alleen als controlemechanisme, maar als gedeelde verantwoordelijkheid.

Op basis van de gesprekken kwamen onder andere de volgende praktijkvoorbeelden naar voren. Deze laten zien hoe bewustwording over deelnemersbelang kan worden versterkt en welke rol de compliancefunctie hierbij kan spelen:

Compliance initiatieven voor bewustwording

- **Dilemma's bespreekbaar maken:** bij een aantal pensioenfondsen organiseert de compliancefunctie periodiek dilemma- of kennissessies waarin relevante casuïstiek wordt gedeeld om bewustwording te vergroten. Dit kan helpen om bewuster stil te staan bij de effecten van keuzes voor bepaalde deelnemersgroepen.
- **Laagdrempelige tools:** we zagen voorbeelden waarin de compliancefunctie e-learnings, vragenlijsten of korte kennistoetsen inzet om kennis over wet- en regelgeving en interne normen op een toegankelijke manier te vergroten.
- **Stimuleren van aanspreekbare cultuur:** sommige pensioenfondsen benadrukken dat de compliancefunctie bewust zichtbaar en benaderbaar is binnen de organisatie, zodat medewerkers dilemma's en vragen laagdrempelig kunnen bespreken.